

Anbefalt tiltak:	Målområde	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	Prioritet
------------------	-----------	------------------	---------------------------------	------------------------	----------------	----------------------	-------------	------------	-----------

BF 1. Tiltak for å øke bruk av randsoner og tradisjonelle villreinarealer i Frafjordheiene i Setesdal Ryfylke og Sør-området i Setesdal Austhei

BF 1.1 Øke storbukkandel		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1.Øke storbukkandelen opp mot 25 %	4	<p>Økt bruk av randområdene på grunn av større andel voksen bukk. Økt bruk av Frafjordheiene i SR og Sørområdet i Austheia.</p> <p>En annen positiv effekt av økt bukkeandel, som ikke har med arealbruk å gjøre: fravær av storbukk kan forsinke brunsten og påfølgende kalving</p>	<p>Reduserte jaktmuligheter for en del rettighetshavere i randområdene (der det i hovedsak bare er bukk). Merk at dette vil være en kortvarig effekt, endres når bukkeandelen har blitt høyere.</p>	Villreinutvalg, Villreinnemnd	Rettighetshavere, jegere		<p>SR: Storbukkandel førte til at delnorm bestandsforhold ble rødt for SR. Dette er et resultat av villet forvaltning grunnet CWD, og lett å snu. Å øke storbukkandel og bestand (4000 dyr) er i dag et mål og lite konfliktfylt, men er foreløpig satt til side pga. CWD. I SR har en de siste årene gått bort ifra simle/ungdyr kort og opererer nå med reine simlekort. Det er antatt at dette medfører mindre avskyting av halvstore bukker og dermed bidra til at andelen storbukk øker.</p> <p>Voksne bukker bruker randområdene i større grad enn fostringsflokkene. De går mer spredt og aksepterer en større grad av forstyrrelser. En høy andel voksne bukker i bestanden gir større arealbruk med bedre beiteutnyttelse. Mange store voksne bukker gir også tidligere brunst og dermed gjennomsnittlig større kalver. Eldre storbukk regnes som tradisjonsbærere av trekkruiter og beiteområder.</p> <p>Lokal forvaltning mener bukkeandelen er lav per i dag.</p> <p>Gjennomføring: Må forankres i bestandsplanene.</p> <p>Ikke gjennomførbart i dagens CWD-situasjon. Bør iverksettes straks situasjonen tilsier det.</p>	Se samlenotat om evaluering av tiltak for å påvirke områdebruk	1X ¹
BF 1.2 Øke bestandsstørrelse		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1.Øke bestandsstørrelse iht til mål i gjeldende bestandsplaner SR: stabilisere rundt 2000 dyr i nord, øke til 2000 i sør SA: 1500 dyr	4	<p>Økt bruk av randområdene på grunn av økt dyretetthet. Økt bruk av Frafjordheiene i SR og Sørområdet i Austheia. En større bestand vil på sikt også føre til et høyere jaktuttak: Høyere kvote vil ha positiv økonomisk effekt hos rettighetshavere og økt opplevelsesverdi i form av økt antall jegere</p>	Økt dyretetthet kan føre til lavere kondisjon og slitasje på beitet.	Villreinutvalg, Villreinnemnd	Rettighetshavere, jegere		<p>Se merknad BF1.1</p> <p>For Setesdal Austhei: Så lenge dyra er i god kondisjon mener gruppa det er grunnlag for å ha en målsetning om økning i bestand som et tiltak for økt områdebruk. Ettersom næringsinntak er sammensatt, er ikke et skrint lavdekke kritisk.</p> <p>Det er enighet i gruppa om at det bør være rom i forvaltningen for å akseptere nedgang i kondisjon (og beitegrunnlag), og at dette er en forventet respons på økning i bestandsstørrelse i en overgangsfase. En økning av bestanden uten tilsvarende økning i arealbruk vil føre til større tetthet av dyr på de samme arealene den bruker i dag. Kondisjonen vil da gå ned, og gi negativt utslag på parameterne i kvalitetsnormen. Ved gjennomføring av et slikt tiltak er det svært viktig med løpende vurdering av kondisjon. Det bør også diskuteres behov for overvåkning av beitegrunnlag. I forkant av tiltaket bør det gjøres en vurdering av hvor stor reduksjon i kondisjon man skal tolerere.</p>	Overvåkning av kondisjon og beitegrunnlag er del av kvalitetsnormarbeidet. Se ellers samlenotat om evaluering av tiltak for å påvirke områdebruk.	1X

						<p>Det er behov for en avklaring med MiD mht. avveining mellom bestandsstørrelse og kondisjon, og kondisjons-parameterne i kvalitetsnormen.</p> <p>En viktig forutsetning for dette tiltaket er at det parallelt må iverksettes andre tiltak for å øke områdebruk.</p> <p>Gjennomføring: Må forankres i bestandsplanene.</p> <p>Ikke gjennomførbart i dagens CWD-situasjon. Bør iverksettes straks situasjonen tilsier det.</p>			
BF 1.3 Utsetting av dyr i Frafjordheiene		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A0.Ingen utsetting av dyr	2,4	Iverksetting av andre tiltak for økt områdebruk i SR kan gjøre at dyra selv trekker inn i området.	Dersom ingen tiltak gjøres er det fare for at område går ut som villreinområde	Alle aktører i villreinforvaltninga inkl. Miljødirektorat.			<p>Problemstilling er godt beskrevet i GPS-prosjektet. Bakgrunnen er at tidligere påvirkninger har ført til at det i lengre tid ikke har vært villrein i Frafjordheiene.</p> <p>Gruppen vurderer at utsetting av dyr bør være siste utvei. Andre tiltak enn utsetting av dyr vil være å øke bestand og andelen bukk (BF1.1 og 1.2), redusere trekkbarrieren fra nord (over Flatstøldalen), og se på aktivitet rundt Lysevegen (fylkesvei).</p>		1
BF 1.4 Spare tradisjonsbærere i randsonene		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1.Jaktfrie soner i randområder gjennom rettighetshavers initiativ	4	<p>Økt bruk av randområdene ved å</p> <p>i) Spare "tradisjonsbærere" i randområdene når nye områder blir tatt i bruk.</p> <p>ii) Redusert jakt i områdene bidrar til mindre forstyrrelser, som kan føre til økt bruk.</p> <p>Langsiktig vil økt bruk av områdene ha en positiv effekt på både opplevelsesverdi, inntekt rettighetshavere og innbetalte fellingsavgifter</p>	Vil på kort sikt føre til tapt opplevelsesverdi og inntekt til rettighetshavere i områder uten jakt.	Villreinlag	Rettighetshavere		<p><u>Anbefaler både A1 og A2:</u></p> <p>Informasjon og bestandsplan er viktige virkemidler. Må forankres i bestandsplanene. Alle aktører innen forvaltning i villreinområdene må jobbe med informasjon.</p> <p>Viktig at det kommer forventninger til Villreinlaget om at dette bør gjøres noe med (fra tiltaksplanarbeid og villreinnemd)</p> <p>Jaktfrie soner/minsteareal/kortfordeling som virkemidler for å spare randområder må sees i sammenheng.</p> <p>Vi foreslår en evaluering i løpet av perioden for neste bestandsplan (2024-2028). Og eventuelt om sterkere virkemidler er nødvendig (se BF 3.3). Evaluering må se alle tiltak for å øke bruk av randområder i sammenheng.</p> <p>Vurderer at langsiktige positive effekter veier opp for kortsiktige negative.</p>	Se samlenotat om evaluering av tiltak for å påvirke områdebruk	1
A2.Differensiert minsteareal og kortfordeling. Delområder med høyere minsteareal, og differensiert kortfordeling (prosentandel kjønn og alder)	4	<p>Samme som A1, men antar mindre effektivt.</p> <p>Langsiktig vil økt bruk av områdene ha en positiv effekt på både opplevelsesverdi, inntekt rettighetshavere og innbetalte fellingsavgifter</p>	Vil på kort sikt føre til tapt opplevelsesverdi og inntekt til rettighetshavere i områder uten jakt.	Villreinlag	Rettighetshavere		<p>SR: Har allerede et nordlig og et sørlig delområde med ulikt minsteareal og årevis ulik kortfordeling.</p> <p>Vurderer at langsiktige positive effekter veier opp for kortsiktige negative.</p> <p>Generelt bør alle tiltak som kan forventes å spare bukk sees opp mot CWD.</p> <p>Merk at det er knyttet en del usikkerhet rundt betydning av tradisjonsbærere. Det foreligger noe dokumentasjon på at dette er en</p>		1

						påvirkningsfaktor med relevans for områdebruk. Generelt fremstår det relativt etablert som et akseptert fenomen i forvaltningen. Enighet i gruppa om at man bør prioritere tiltak for å ivareta disse dyrene, i kombinasjon med andre tiltak for å øke bruk av randsoner (fjerne forstyrrelser mm.)			
A3. Merking av enkeltdyr i randsonen: for å frede merkede dyr og for GPS-data	4	Positiv effekt på bruk av randsoner ved at: "Tradisjonsbærere" i randområdene spares Man får økt kunnskap om fenomenet "tradisjonsbærere", og betydning for områdebruk. Bidra til økt kunnskap om effekt av andre tiltak i villreinområdet (evaluering av tiltak)	Merkeaktiviteten har en kostnad. Merkeaktivitet er også en forstyrrelse. Å lete opp mindre grupper med dyr eller enkeltdyr i randområder øker tidsbruk, kostnad og forstyrrelse under merking.	Villreinlag, Miljødirektorat	Rettighetshavere, jegere	Miljødirektoratet?	Dette var tiltak som også ble diskutert i GPS-prosjektet. Positivt med tanke på evaluering av iverksatte tiltak i villreinområdet. Ettersom det er en del usikkerhet knyttet til betydning av «tradisjonsbærere», og generelt lite forskning på dette, vil det være positivt å følge disse dyrene med GPS over tid. I tillegg vil slike data være svært nyttig for å evaluere andre tiltak med hensikt å øke bruk av randområdene. Vi anbefaler tiltaket, med prioritet 2, da vi mener dette kan sees i sammenheng med en samlet vurdering av behov for GPS-merking i forbindelse med evaluering av tiltak for økt områdebruk i SR. Tiltaket har også et forstyrrelseselement og en merkostnad knyttet til investering og ressursbruk som A1 og A2 ikke har. Basert på dette foreslår vi at det derfor gis prioritet 2.	Se samlenotat om evaluering av tiltak for å påvirke områdebruk	2
BF 1.5 Kunnskapsgrunnlag i Setesdal Austhei		Forventet effekt	Negative konsekvenser/ kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1. Økt kunnskapsgrunnlag i forhold til at store deler av villreinområdet i SA ikke blir brukt av reinen	4	Mer kunnskap om årsakssammenheng vil gi et bedre grunnlag for å diskutere og iverksette målrettede tiltak	Ressursbruk i forbindelse med utarbeidelse av kunnskapsgrunnlaget.	Forskning og forvaltning		Inngå i klassifisering etter kvalitetsnormen?	Eneste grå feltet i kvalitetsnormen. Behov for mer kunnskap. Gjelder både kunnskap rundt dyras bruk av området, og ferdsel i området. Gruppa anbefaler at arbeid med kunnskapsgrunnlaget iverksettes som en del av arbeidet med klassifisering etter kvalitetsnormen.	Som del av kvalitetsnormarbeidet?	1
BF 2. Tiltak for å øke/gjenopprette funksjonaliteten til trekkpassasjen ved Steinsbuskardet – Storsteinen									
BF 2.1 Redusere forstyrrelser fra villreinjakt i området rundt Steinsbuskardet – Storsteinen		Forventet effekt	Negative konsekvenser/ kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A2.Jaktfri sone nordvest i Njardarheim: Innskrenking av jaktfeltene Hovatn, Sandvatn, Smalevatn og Auråhorten. Ref kartskisse. Dette vil medføre at eksisterende to jaktfelt Hovatn Sør og Vassdalstjødn	3	Føre til mindre forstyrrelse av reinen i tilknytning til den sårbare trekkpassasjen i Steinsbuskardet – Storsteinen	Begrensninger på jaktutøvelsen i et sentralt og tradisjonsrikt villreinområde	Statskog	Statskog, villreinjegere		Samlet for A2,A3,A4: Jaktfri sone i tilknytning til Steinsbuskardet ble diskutert i GPS-prosjektet uten å komme frem til enighet om en løsning. «Løsningspakken» A1-A3 er et forslag fra Statskog for å imøtekomme ønsket om jaktfri sone fra andre deler av forvaltningen. Forslaget innebærer også dialog med Bykle fjellstyre. Forslaget er mindre omfattende enn opprinnelig forslag i GPS-prosjektet (dvs. sonen med jaktfredning er mindre), men øvrige gruppelemmer mener	(gjelder alle anbefalte tiltak BF2): Se samlenotat om evaluering av tiltak for å påvirke områdebruk	1

blir slått sammen til ett jaktfelt						<p>det er svært positivt at Statskog har gjort en innsats for å finne en løsning, tross uenighet rundt kunnskapsgrunnlaget/påvirkningsfaktorer i området, og at forslaget vil redusere forstyrrelser fra jakt rundt skaret.</p> <p>Se også eget notat med kart om foreslåtte tiltak i Steinsbuskardet – Storsteinen området.</p>			
A3. Innføring av klokkeslettbegrensning for jaktutøvelsen i forbindelse med småvilt og villreinjakt: Jaktstart klokken 07.00 og jaktslutt klokken 19.00. Dette vil gjelde Auråhorten, Hovatn, Smalevatn og Sandvatn	3	Føre til mindre forstyrrelse av reinen i tilknytning til den sårbare trekkpassasjen i Steinsbuskaret	Begrensninger på jaktutøvelsen i et sentralt og tradisjonsrikt villreinområde	Statskog	Statskog, villreinjegere	<p>På generelt grunnlag mener gruppa det er svært viktig at begrensning på jakt vurderes og prøves ut, når det samtidig jobbes iherdig med å begrense annen type ferdsel i området.</p> <p>Generelt er det lite kunnskap om effekt av jaktutøvelse på villreinens arealbruk, og det bør arbeides for at det blir en grundig evaluering av effekten av disse tiltakene.</p> <p>Statskog iverksetter tiltakene A2 og A3 fra og med årets sesong, og A4 fra 2024</p>		1	
A4. Korte inn jaktperioder på villreinjakt, samt korte inn og etablere pausedager i rypejakta slik at disse sammenfaller med villreinjakta. Man vil da få tre av syv dager i uken uten jakt fra 20. august til og med 6. oktober. Dette er et mer omfattende tiltak og vil ikke kunne iverksettes før i 2024	3	Føre til mindre forstyrrelse av reinen i tilknytning til den sårbare trekkpassasjen i Steinsbuskaret	Begrensninger på jaktutøvelsen i et sentralt og tradisjonsrikt villreinområde	Statskog	Statskog, villreinjegere			1	
BF 2.2 Redusere forstyrrelser fra rypejakt i området rundt Steinsbuskaret		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A2. Regulert rypejaktzone i Statskog sine jaktfelt Sandvatn, Smalevatn, Hovatn og Auråhorten. Samsvarer med regulert villreinjaktzone i samme jaktfelt. Fjernet jaktbart areal nord, sør, øst, vest for Steinsbuskaret sammenlignet med dagens jaktfelt. Kun jakt fire av syv dager i uken. jaktstart og jaktstopp f.eks. klokka 0700 og 1900.	3	Føre til mindre forstyrrelse av reinen i tilknytning til den sårbare trekkpassasjen i Steinsbuskaret	Vil føre til reduksjon i tilbudet til rypejegere i regionen, da Statskog er en av få tilbydere på det åpne markedet.	Statskog	Statskog, rypejegere		<p>Statskog mener jaktfri sone i jaktfeltene Sandvatn, Smalevatn, Hovatn og Auråhorten er et for inngripende tiltak i rypejegerens tilbud i regionen. Ref. tidligere diskusjon i Villreinen (se eget notat) stiller Statskog seg tvilende til effekten av å redusere jaktrelatert ferdsel i området, og dette har betydning for hvor langt Statskog er villig til å gå ift. å begrense jaktmulighetene i området.</p> <p>På samme grunnlag som Statskogs forslag for regulering av villreinjakt i Steinsbuskaret er gruppa enig om å anbefale dette tiltaket som ledd i å redusere jaktrelatert ferdsel i området.</p> <p>Deler av gruppa mener at hele området bør bli fredet for rypejakt, for å begrense ferdsel i dette sårbare området i så stor grad som mulig. Enighet i gruppa om at det bør foretas en ny vurdering av jaktfredning for rypejakt i hele området, som del av en evaluering av tiltakene i dette området.</p> <p>Iverksettes fra 2024 (ikke åpnet for rypejakt i 2023)</p>		1

BF 3. Strukturelle tiltak/lovendringer for å bedre forvaltningen

BF 3.1 Organisering av rettighetshavere		Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
<p>A1. Pliktig organisering av rettighetshavere gjennom forskrift. For å få tildelt fellingsløyve må valdet være organisert, og på den måten deltagende i forvaltningen.</p>	<p>1-5 Rettighetshavere i hele villreinområdet vil være med å ta avgjørelser i forvaltninga. Dette vil styrke den lokale villreinforvaltningen, og gi en mer presis bestandsforvaltning. Høy organiseringsgrad gjør at tiltak en kommer til enighet om enklere vil kunne gjennomføres.</p>	<p>Medføre merkostnad for i dag uorganiserte rettighetshavere å betale medlemsavgift i villreinlaget.</p> <p>Saksbehandling i forbindelse med innføring av tiltaket hos ansvarlig aktør (Miljødirektoratet) vil ha en kostnad i form av ressursbruk.</p> <p>Mindre grad av frivillighet i forvaltningen.</p>	<p>Miljødirektoratet</p>	<p>Villreinlag Rettighetshavere</p>		<p>Velfungerende organisering av grunneiere er nødvendig for en god forvaltning av villreinen, diskusjon om tiltak og mulighet for å gjennomføre tiltak. Dette gjelder for eksempel ved utarbeidelse av bestandsplaner, overgangsavtaler, opprettelse av jaktfrie soner. At hele villreinområdet er organisert vil også gi et bedre grunnlag for å kunne nå ut med ensartet og god informasjon om forvaltning og tiltak i hele området.</p> <p>Pr. januar 2019 representerte medlemmer i Setesdal Ryfylke og Setesdal Austhei villreinlag henholdsvis 60% og 70 % av tellende areal.</p> <p>Jf. villaks forvaltning: Pliktig organisering er innført for å gi den lokale forvaltninga tilstrekkelig myndighet til å forvalte fiskebestandene og ta ansvar for sentrale oppgaver som fangstrapporering, oppsyn, kultivering, bestandsovervåkning og regulering av fisket, og for å lette samarbeidet mellom offentlig og lokal forvaltning.</p> <p>Lenke: https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/md/Nyheter-og-pressemeldinger/pressemeldinger/2013/miljoerndepartementet-styrker-den-lokal/id731629/</p> <p>Fordeler med dagens ordning er at den er frivillig. Ulemper med dagens ordning er at den fungerer etter "solidaritetsprinsippet". Dette er sårbart, og kan også oppleves som urettferdig ved at som ikke er med slipper unna både jobben og kostnaden. Områder som ikke er medlem har ingen til å målbære sine interesser.</p> <p>En del mener medlemskap i villreinlagene er for dyrt. Det bør vurderes om det skal være mindre kostbart å være med. Flere organiserte vil delvis oppveie for tapte kostnader grunnet redusert deltakelsesavgift.</p> <p>Gruppen er enig om å anbefale tiltaket, og mener dette vil være en betydelig styrke i fremtidig forvaltning av villreinen.</p>	<p>Foreslår evaluering 5 år etter tiltaket. Villreinlag, Villreinnemd og Statsforvalter evaluerer hvordan tiltaket har fungert. Rom for forbedringer/endinger? Oversender til MiD</p>	<p>1</p>
<p>BF 3.2 Økonomi</p> <p>A1. Villreinområdet tildeles et fast årlig tilskudd for å sikre at kjerneoppgavene kan gjennomføres</p>	<p>1-5 Større forutsigbarhet i økonomi vil gi Villreinlaget mulighet til å bedre planlegge og gjennomføre kjerneoppgavene, og planlegge og bedrive informasjonsaktivitet.</p>	<p>Krever ressurser for å gjennomgå finansieringsmodellen.</p> <p>Kan medføre en høyere årlig utbetaling i snitt til villreinlaget.</p>	<p>Miljødirektoratet</p>	<p>Villreinlag Rettighetshavere</p>		<p>En fast pott per år vil gi større forutsigbarhet, og mulighet til å samle opp midler over flere år. Slik vil man også kunne etablere en "buffer" som grunnlag for å utføre vintertellinger. Vintertellinger er krevende og kostbare å få gjennomført.</p> <p>Dagens ordning med tildeling av midler fra fellingsavgifter etter søknad forutsetter at tilskuddet brukes innenfor inneværende år, med mulighet for å søke om overføring av midlene til neste år dersom de ikke blir brukt</p> <p>En fast sum vil også gjøre det enklere for villreinlaget å planlegge for/ha en kontinuitet i aktiviteter som informasjonsvirksomhet.</p>	<p>Foreslår evaluering 5 år etter tiltaket. Villreinlaget evaluerer hvordan ordningen fungerer, oversender til MiD</p>	<p>1</p>

						<p>Det er behov for en tydeligere spesifisering og avklaring av kjerneoppgavene, med tydelig ansvarsfordeling av oppgavene. Spesielt med tanke på rolle- og ansvarsfordeling for tellinger/datainnsamling mellom NINA og villreinlagene. En avklaring av ansvar og oppgavefordeling er en forutsetning for å kunne fastsette en fast årlig bevilgning til villreinlagets oppgaver.</p> <p>Merk at: SR inngår i nasjonalt overvåkningsprogram, SA gjør ikke det: dette har betydning for utføring av tellinger</p> <p>Økonomien til villreinlaget er ikke rigget for store kostnader slik som helikopterflyving i forbindelse med tellinger, og er avhengig av tilskudd for å kunne utføre dette.</p> <p>Dagens system der en stor del av finansieringen er fellingsavgifter kan medføre at det i år/perioder ikke er finansiering til å utføre kjerneoppgavene. Sannsynligvis kan mye løses med en annen modell for tildeling av fellingsavgifter.</p>			
BF 3.3 Lokale tiltak for å redusere forstyrrelser fra jakt									
		Forventet effekt	Negative konsekvenser/ kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluerings	
<p>A1. Vurdere å innføre et hjemmelsgrunnlag (hjørteviltsforskriften?) som gjør det mulig med større grad av lokal bestandsforvaltning. Dette for å gi mulighet for lokal tilpassing som kan redusere jakta sin totale forstyrrelse og belastning på villreinen. Villreinnemnda gis myndighet som gjør det mulig å</p> <ul style="list-style-type: none"> - tilpasse jakttid innenfor den ramma som det blir åpna for jakt (dato og klokkeslettbegrensning/nattef redning), se BF2 - jaktfrie soner, t.d. i randområder, se BF1 <p>Må ses i sammenheng med BF 3.1</p>	1-5	<p>Større mulighet til å iverksette lokale tiltak for å begrense forstyrrelser fra jakt</p>	<p>Hjemmel til å innføre jaktfredningssoner vil innebære å fjerne jaktretten fra enkeltpersoner og en grunneiendom ved lokale vedtak. Dette er svært inngripende. En grunneiendom er belagt med en rekke "heftelser" gjennom å ligge i et villreinområde og retten til jakt er godet.</p> <p>Tilpasning av jakttiden vil være inngripende på samme måte, men i langt mindre grad enn ovennevnte.</p>	Miljødirektoratet	Rettighetshavere, Villreinnemd, Villreinlag, jegere		<p>Gruppen anbefaler at man i første omgang tar utgangspunkt i frivillighet mht. tilpasning av jaktutøvelse for å redusere forstyrrelser hos reinen. Dette bør evalueres etter noen år, og det bør så tas en ny vurdering ift om strengere virkemidler er nødvendig.</p> <p>Gruppen er enig i at tiltak som gjelder regulering av jaktutøvelse i hovedsak bør basere seg på frivillige tiltak, og at det må være en målsetning i forvaltningen.</p> <p>Dersom det viser seg at frivillighet ikke er nok for å innføre tiltak med tilstrekkelig effekt, vil et slikt hjemmelsgrunnlag i hjørteviltsforskriften være et virkemiddel for å innføre tiltak.</p> <p>Man bør se på mulighet for å i hjemmelsgrunnlaget differensiere myndighetsutøvelse opp mot hvor inngripende tiltakene vurderes å være. Enighet i gruppen om at innføring av jaktfredningssoner vil være svært mye mer inngripende enn f.eks tidsbegrensinger på jakt. Størrelsen på et område man innfører tiltak i vil også ha stor betydning for hvor inngripende tiltaket oppleves. Det kan være aktuelt å for eksempel innføre hjemmelsgrunnlag for mindre inngripende tiltak i forskrift.</p>		2
<p>A2. Tiltak for å redusere jakta sin totale forstyrrelse og belastning på villreinen gjennomføres som frivillig tiltak. Kan for eksempel inkluderes som et tema i bestandsplan. Må ses i sammenheng med BF 3.1</p>	1-5	<p>Større grad av iverksettning av lokale tiltak for å begrense forstyrrelser fra jakt</p>	<p>Mer begrensninger på jakta</p>	Villreinnemd Villreinlag	Rettighetshavere, jegere		<p>Gruppen er enig i at tiltak som gjelder regulering av jaktutøvelse i hovedsak bør basere seg på frivillige tiltak, og at det må være en målsetning i forvaltningen.</p> <p>Gruppen anbefaler at man i første omgang tar utgangspunkt i frivillighet mht. tilpasning av jaktutøvelse for å redusere forstyrrelser hos reinen. Dette bør evalueres etter noen år, og det bør så tas en ny vurdering ift om strengere virkemidler er nødvendig.</p>		1

						<p>Virkemidler vil være å inkludere dette som et tema i bestandsplanen, og gjennom informasjonskampanjer og dialog med rettighetshavere.</p> <p>Det er noe usikkerhet rundt behovet for å redusere forstyrrelse av jaktutøvelse: Stort sett er det lite jaktpress i SA/SR i den forstand at dyra ikke blir jakta på hele tiden. Reinen har rolige perioder også i jakttiden. Vær og vind er med på å regulere jaktintensitet. Vindretning har mye å si for hvordan dyra (og dermed jegeren) fordeler seg i landskapet. Og mye vær (tåke, regn, vind) fører til færre jegere i felt.</p> <p>Aktuelle tiltak som har vært diskutert i gruppa omhandler mulige jaktfredningssoner i sårbare trekkpassasjer der det er privat rettighetshaver. I denne forbindelse ble det gjort en jobb med å markere sårbare trekkpassasjer nord i Setesdal Vesthei som eksempel på denne type områder der jaktfredningssoner kan vurderes nærmere. (se vedlegg 3)</p>		
BF 3.4 Fredning av GPS-merkede dyr	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1. Frede GPS-merkede dyr fra jakt	1-5 Å spare GPS-merkede dyr begrenser forstyrrelser og reduserer kostnad ved ny merkeaktivitet. Mer igjen for innsatsen ved merking ved at ingen dyr går tapt til jakt		Miljødirektoratet	Rettighetshavere, jegere		<p>Jegerne i SR og SA blir i dag oppfordret til å ikke skyte rein med GPS-halsbånd, men felling av GPS-merkede dyr forekommer likevel. Gruppa mener derfor at det er nødvendig med sterkere virkemidler for å forhindre at GPS-merka dyr blir skutt, og anbefaler at å skyte villrein med GPS-sender blir ulovlig.</p> <p>Merkeaktiviteten er et forstyrrelses-element som man prøver å begrense i mest mulig grad.</p>		1

BF 4. Datainnsamling og bestandstelling

BF 4.1 Datainnsamling i forbindelse med jakt	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1.Kontrollkortene for datainnsamling i forbindelse med jakt gjøres elektroniske, med pliktig registrering av utvalgte data.	1-5 En sikrer at opp i mot alle jegere (etter en innkjøringsperiode) vil levere inn viktig informasjon fra jakten på en rødlistet art. Økt datamengde og kvalitet på data vil være positivt for forskning, overvåkning, adaptiv forvaltning generelt og CWD-tiltak spesielt.	<p>Kostnad i form av ressursbruk knyttet til utvikling av app.</p> <p>For jegere som ikke vil det medføre noe merarbeid.</p>	Miljødirektoratet	Jegere		<p>Forslag: Det elektroniske kortet (App) inneholder pliktige rubrikker for: 1. GPS posisjon for det felte dyret. 2. Slaktevekt (gjelder kalv). 3. Innlevert CWD prøve (gjelder voksne dyr) EVT. 4. Bilde av det felte dyret. Manglende utfylling vil lyse rødt i App'en og bli fulgt opp i etterkant.</p>	<p>Foreslår evaluering_ 5 år etter tiltaket. Villreinlag,Villreinnemnd, Miljødirektoratet evaluerer hvordan tiltaket har fungert. Rom for forbedringer/endringer?</p>	1
A2.Intensivert informasjonsarbeid opp mot jegerne for å øke innlevering av data og prøver.	1-5 Ytterligere økt informasjonsarbeid vil kunne øke innleveringen av data og prøver.	Økt ressursbruk hos de aktører som bedriver informasjonsarbeid	Miljødirektoratet, Villreinnemnd, Villreinlag, Statsforvalter, Rettighetshavere	Jegere		Man kan alltid bli bedre på informasjon. Sees i sammenheng med BF 5.3.		1
BF 4.2 Metode - bestandstelling	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	

A2.Dagens metodikk med kalvetelling i juni / juli og strukturtelling i oktober. Lav terskel på forsøk på totaltelling vinterstid.	1-5	Mer presis bestandsforvaltning.	Vil gi høyere kostnader knyttet til telling (sannsynligvis flere feilede forsøk). Mer forstyrrelse av dyrene og større miljøbelastning enn ved dagens praksis.	Miljødirektoratet, Villreinlag	Offentlig viltforvaltning, villreinlag	Offentlige midler, fond	Bestandstelling medfører store kostnader, miljøbelastning ved helikopterbruk og forstyrrelse av dyrene. Overvåkingsprogrammet sier også noe om hva som skal prioriteres Det bør tilstrebes å oppnå « <i>gode nok</i> » tall på bestandsstørrelse. Dette innebærer tall som er tilstrekkelig for å si noe om bærekraft i villreinområdet, grunnlag for å vurdere opp mot bestandsmål og for å sette kvoter og fellingsmål. Særlig vintertelling er svært kostbart og værutsatt. Uforutsigbarhet i tilgjengelige midler frem i tid gjør utførelse av vintertellinger krevende. Antall GPS-merka dyr har også betydning for bestandstellingene. Historiske data er også en viktig del av bildet når man estimerer bestandsstørrelse En bør også diskutere om det er alternative parametere som kan brukes for å si noe om bestandsforhold der de negative konsekvensene av aktiviteten er mindre.		1
BF 4.3 Motorisert ferdsel i forvaltningsøyemed		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluerer	
A2.Redusert bruk og kritisk bruk av motoriserte hjelpemidler i forbindelse med bestandsovervåkning (totaltelling, kalvetelling, strukturtelling), GPS merking, generell overvåkning og transport i forbindelse med prøvetaking mv.	1-5	Redusere forstyrrelser fra motorisert ferdsel i villreinområdet		Forskning og forvaltning	Forskning og forvaltning		Som andre aktører i villreinområde bør også forvaltning og forskning gå i seg selv, også når det gjelder motorisert ferdsel. Merking av dyr med GPS sender og kalvetelling er kritisk for bestandsforvaltning og CWD overvåking. Å kutte ut all bruk av helikopter anser gruppa som urealistisk. Strukturtelling trenger man ikke hvert år. Forstyrrelser, forurensingen og kostnad i forbindelse med vintertelling bør vurderes om står i stil til nytten. Overvåkingsprogrammet sier også noe om hva som skal prioriteres. Aktørene i forskning og forvaltning som driver motorisert ferdsel i villreinområdene må oppfordres til å vurdere både mengde ferdsel og type ferdsel forårsaket av egen aktivitet.	Samtlige aktører etter 5 år.	1
5.Informasjonsflyt og overordna tiltak for å redusere forstyrrelser fra jaktaktivitet i hele området (se også BF3.3)									
BF 5.1 Redusere jaktperioden		Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluerer	
A1.Reduksjon av jakttid for å begrense jaktas forstyrrelse	1-5	Kortere periode med forstyrrelser på reinen kan ha positiv påvirkning på områdebruk, stress-nivå	Kan medføre at færre får jaktet rein Kan medføre at jaktseasonen blir mer hektisk og stressende for dyra	Miljødirektoratet	Rettighetshavere, jegere		Jakttidene for villrein følger forskrift om jakt- og fangsttider og gjelder fram til 31. mars 2028. Finnes ikke hjemmel for lokale tilpasninger av jaktseasonen per i dag. Gruppa vurderer ikke at det er behov for justering slik situasjonen er i dag, men utelukker ikke at det i et lengre tidsperspektiv kan gagne villreinen at det finnes hjemmel til å justere jakttid hos lokal forvaltning. Gruppa anbefaler derfor å vurdere behovet for en slik hjemmel, med prioritert 2. Må sees i sammenheng med 3.3.		2

A0. Jakttid/season opprettholdes som i dag				Rettighetshavere, jegere		Jakttid kan ikke settes kortere enn at det vil kunne felles tilstrekkelig med dyr til å opprettholde bestandsbalansen etter bærekraftprinsippet (antall dyr ift beitegrunnlag). Erfaring fra elgjakta er at jakta blir mindre stressende både for dyr og jegere med en lengre sesong. Det jaktes færre dager i uka, men flere uker. Sjansen for at de ønska / riktige dyrene felles er større, og flere rettighetshavere får ta del i jakta da dyrene endrer områdebruk / sesongvis og jaktsituasjonene blir bedre da jegeren stresser mindre. Villreinen bruk av heia kan variere i løpet av en jaktperiode, for at et villreinområde skal fungere er det viktig at så store deler av området som mulig og stor andel av rettighetshaverne får sin del av "kaka".		1
--	--	--	--	--------------------------	--	--	--	---

BF 5.2 Lavere kvote	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A2. Økt fokus på å begrense forstyrrelser fra jakt i bestandsplanene, herunder også i vurdering av kvote.	1-5 Helhetsvurdering ift å begrense forstyrrelser på reinen vil kunne ha positiv effekt på reinens arealbruk og stressnivå	Større begrensninger på jakta	Villreinlag, Villreinemd	Rettighetshavere, jegere		Tildeling av kvote henger sammen med en helhetsvurdering av tilgjengelige virkemidler (differensiert minsteareal, kortfordeling, samjaksavtaler, mv.) for å oppnå ønsket fellingsmål Kvote kan ikke tildeles lavere enn at det vil kunne felles tilstrekkelig med dyr til å opprettholde bestandsbalansen etter bærekraftprinsippet (antall dyr ift beitegrunnlag)	Evalueres etter bestandsplanperiode	1

BF 5.3 Jegerinformasjon	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A1. Innarbeide en informasjonsstrategi i den femårige bestandsplanen.	1-5 Bidra til bedre forvaltning og overvåkning. Imøtekomme behov for informasjon fra brukere av villreinområdene	Ressursbruk hos villreinlaget; vil innebære både å utvikle strategien, og å følge den opp.	Villreinlag	Rettighetshavere, jegere		Informasjon til jegere kan aldri bli for god, og er svært viktig. Hva gir en informasjon om? I hvilke media/kanaler skal den gis? Hvem gjør hva og når? - Telledata og observasjoner - Ferdsel i sårbare område - Verdien av «tradisjonsbærere» og levende storbukker («trofedyr») - Verdien av cwd-prøver og veiing av dyr - Verdien av GPS-dyr og «freding» av disse - Nytt fra forvaltninga - mv. Det er flere som etterlyser bedre informasjon fra forvaltningen.	Evalueres etter bestandsplanperiode	1

BF 6. CWD

BF 6.1 Gjerde langs E134 og pålegg om prøvetaking	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
---	------------------	---------------------------------	------------------------	----------------	----------------------	-------------	------------	--

A1. Vurdere sperregjerde langs E134.	<p>Forhindre smittespredning fra Hardangervidda</p> <p>Mulig å friskmelde villreinområdene i Setesdalen raskere.</p> <p>Lavere kostnad til overvåkning langs E-134. SNO-ressurser kan i stedet brukes til annet arbeid.</p>	Kostnad å sette opp gjerde (mulig å finne ut?)	Miljødirektoratet, Mattilsynet			<p>Det blir i dag gjennomført prøvetaking av felte voksne dyr i alle villreinområder. I forhold til CWD situasjonen med dokumentert smitte på Hardangervidda blir det i tillegg gjennomført følgende bestandsforvaltningstiltak i SR/SA:</p> <ul style="list-style-type: none"> - fellingskvoter som innebærer lavere bukkeandel og lavere bestand enn ønskelig - GPS-merking av villrein, inkludert bukk - overvåking langs E-134 for å hindre utveksling av villrein mellom Hardangervidda og Setesdal Ryfylke. <p>Til tross for disse tiltakene har dyr krysset fra sør mot nord og motsatt. Det må flere og effektive tiltak til for å motvirke dette.</p> <p>Det er i dag sperregjerder langs riksveg 52 og fylkesvei 50 i Nordfjella. Vurdering av gjerde langs E134 må basere seg på erfaring fra Nordfjella.</p> <p>Gjerde, sammen med et betydelig antall CWD-prøver vil gjøre at en etter hvert kan friskmelde bestanden i SR og SA dersom CWD ikke blir påvist. En kan først da gå over i en «normal» og ønskelig bestandsforvaltning.</p>	Etter 1 år	1
A2. Øke prøvetaking ved å gjøre den obligatorisk	Mulig å friskmelde villreinområdene i Setesdalen raskere.	Tidsbruk hos jegerne. Ressurser for å rigge et system for obligatorisk prøvetaking	Miljødirektoratet, Mattilsynet	Jegere		<p>Det er i dag en klar oppfordring til jegere om å ta CWD-prøver av felte dyr. I SR/SA er det satt søkelys på å motivere og informere godt om dette. Tallet på prøver har økt for hvert år. I 2022 var andelen felte dyr med prøver 74 % i SA og 82 % i SR. For å få en friskmeldt stamme så fort som mulig bør en øke prøvetakinga ved å gjøre den obligatorisk.</p> <p>Dette tiltaket bør også sees i lys av CWD-håndteringen som helhet, som innebærer inngripende tiltak i forvaltningen av villreinområdene mht. uttak av bukk, og bestandsstørrelser. Tiltak for å raskere kunne friskmelde villreinområdene bør ha høy prioritet.</p>	Etter 1 år	1

BF 7. Rovdyr

BF 7.1 Gjeninnføre store rovdyr i villreinområdene	Forventet effekt	Negative konsekvenser/kostnader	Ansvarlig aktør (eier)	Berørte parter	Forslag finansiering	Beskrivelse	Evaluering	
A4. Øke kunnskapen om effekt av jerv i villreinområdene: villreinhelse, kompensatorisk/additiv dødelighet, bestandsvekst, fjelløkosystem	Økt kunnskap vil gi et bedre beslutningsgrunnlag	Kostnad til ressursbruk	Miljødirektoratet	Forvaltning		<p>Det har kommet inn flere innspill som gjelder gjeninnføring av store rovdyr i villreinområdene.</p> <p>Gruppen mener det er behov for mer kunnskap om effekter av rovvilt i villreinområdene, og at det mest aktuelle vil være å øke kunnskap om effekt av jerv.</p>		1

¹X = Prioritet 1, men er ikke gjennomførbart i dagens CWD-situasjon